

M. G. H.
FÖRSÖK

TIL EN

POLITISK OCH OECONOMISK AFHANDLING,

OM

NÄRINGARNAS

SAMBAND

OCH

MEDVÄRKAN

PÅ

HVARANDRA,

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

MED VEDERBÖRANDES SAMTYCKE,

UNDER

Plantage Directeurens, Chemie Professorens, och Ledamotens af Kongl. Svenska Vett. Academien,

**HERR PEHR ADRIAN
GADDS**

INSEENDE,

Utgifvit och försvaradt

AF

FREDRIC BRANDELL,

Stockholms. bo.

År 1772 den 27 Maji i Åbo.

A-B O,

Tryckt hos JOHAN CHRISTOPHER FRENCKELL.

KONGL. MAJ:TS

TRO-MAN OCH COMMERCE-RÅD,

HÖGÅDLE HERREN

H_{R.} JOHAN FREDRIC
KRYGER,

HÖGGUNSTIGSTE GYNNARE.

Om någon sin välgjeringar fordra årkånsla, så fordra vist de, Herr Commerce-Rådet behagat mig bevisa, både den fullkomligaste och beständigaste. Jag kunde ännu hvarken tänka eller tala, då Herr Commerce-Rådet bevilste mig den största välgjering, som kan af människor åstadkommas, och alt sedan har Herr Commerce-Rådet låtit mig oafsläteligen år-
fara

fara de tydeligaste vedermålen af en huldhed och godhet, som jag aldrig kan beskrifva, mindre aftjena. Det är under Herr Commerce-Rådets visa och ömna öfverinseende, som jag i min Moders hus, efter min Sal. Faderns tidiga fränfalle, både börjat och fortsatt mitt bemödande at vinna insigt i nyttiga Vettenskaper, och framsteg i goda seder: och sedan, på Herr Commerce-Rådets goda och mogna råd, jag begifvit mig til Kongl. Hög-Scholan härstädes, hafva Herr Commerce-Rådets uppbyggeliga skrivelser årfatt briften af de munteliga upmuntringar til vett och dygd, hvarmed jag förut beständigt blef både hedrad och hugnad.

Uptag derföre, Högådle Herr Commerce-Råd, med vanlig ynnest detta ringa vedermåle af min stora och djupa vördnad, som jag i brift af annat tilfälle söker ådagalägga, då jag härmed har den åran at upoffra Eder första frukten af det snille, som J sjelf upammat. Den store och gode GUDen, som rikeliga förmar göra öfver alt hvad vi tänka och önska, skal jag oafsläteligen bedja, det tackes Han, ånnu i många år, uppehålla Herr Commerce-Rådet vid hålsa och krafter, samt derunder med så mycken nåd och välfignelse hugna, som på någon dödelligs lott falla kan.

I sådan önskan har jag åran framhårda med djupaste vördnad in til mitt yttersta

HÖGÅDLE HERR COMMERCE-RÅDETS

Aldraödmjukaste tjenare
FREDRIC BRANDELL.

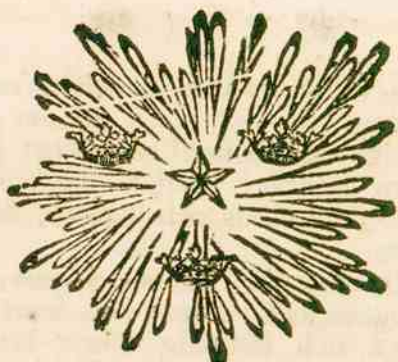
Ärebornä och Dygdädda Fruen,
Fru ANNA MARIA BRANDELL,
Född SCHÜTZ,

Min Huldaste Aldrakäraste Moder!

Huru glad bör icke jag nu vara, då jag ändteligen hunnit upnä det önskade tilfället, at offentligen få lägga å daga min ödmjukaste tackfägelse för all den ömbet och godhet, hvarmed *J*, min Huldaste Moder, alt ifrån waggan til närvarande stund, bebogat omfamna mig. Mitt hjerta brinner af den lifligaste kärlek och vördnad, men mina ord wilja på långt när ej förslå at rätt tolka de ömma känslor, hwaraf det upfylles så ofta jag besinnar, huru *J* aldrig spart hvarken omsorg, möda eller kostnad at befordra min välfärd, och det gör jag alla dagar, efter jag stundeligen uppskär frugten af Eder moderliga kärlek och omvårdnad. Tillåt, Huldaste Moder, at detta mitt första snille-prof, som jag härmed har den äran at i barnslig vördnad frambara, må vara et ofullkomligt vedermäle af min fullkomliga tackfambet. Hos den Alsmägtige HERren, som *J* dageligen tilbedjen, wil jag ouphörligen bönsfalla, det täckes Han förlåna min Huldaste Moder så många och så sälla lefnadsdagar i tiden, som min önskan är både upriktig och beständig, samt den vördnad oafstätelig, hvarmed jag har äran at frambarða til mitt yttersta

Min Huldaste Aldrakäraste Moders

Ödmjuk-lydigste Son
FREDRIC BRANDELL.

§. 1.

Hvad siælen är uti en Naturlig, det äro Näringsfången uti en Borgelig kropp. Intet samhälle kan åga bestånd och trefnad, med mindre folket vårdar sig om Näringsarnas upkomst och förkofran. De äro grunden hvarpå samhällens invårtens vålmåga och utvårtens anseende bör byggas. På deras antingen försiktiga vårdande eller vanskjötsel beror så väl de största Monarchiers, som de minsta Republicuers upkomst och förfall. Näringsarne i samhällen likna Solen i naturen. Hon uplifvar hela jorden, och framläcker med sin värma alla de rikedomar, som Naturens tredubbla rike meddelar. Desse åter upleta, hopfamla, förädla och använda dessa skatter til allmän och enskild båtad; Hon gör, at så väl högsta berg, som lägsta dåld prydes med nyttiga örter och praktiga blommor. De förskaffa alt det, som i timmelig måtto gör både hög och låg lycksalig. De utgjuta ymnighet öfver hela landet, och upfylla så väl Torparens koja, som Herrens palats med välsignelse. De fyl-

A

la

la Köpmannens kistor med guld och silfver och  akermannens l arar med korn och kärna. Alt det goda och sköna, alt det nyttiga och behageliga, alt det gagnetliga och angenäma, som finnes i Furflars skattkamarar, i Köpmans förrådshus, i visthus och källare,  r N aringarnas alster och gåfva.

Furstens krona och Herdens krants, R adsherrens purpur och Dagakarlen's vallmar  ro deras skänker. De vackraste Städer och starkaste murar  ro N aringarnas upf orde konststycken: Hvilken ser då icke, hvad v arkan N aringarne  ga, och hvad heder deras trefne idkare förtjena? Den som icke vil, eller kan finna sig uti dessa klara sanningar, han är en olyckelig aff alling ifrån et sundt förnuft, och vet föga, hvad antingen m anniskelighet, eller borgelighet betyder. Men den dr apeliga nytta, N aringarne tilskynnda Borgeliga Samh allen, innefattas ännu icke innom desse gr nsfor. De göra ock vår siäl sund och vår kropp frisk och alla sinnen glada och muntra. De fylla förståndet med förut obekanta begrep och gjuta  dla och ljufva beg ar i hjertat. De leda våra b ojeller från vildhet til fromhet, och fylla våra k anflor med  delmod. De uph oja ofs til en v ardig höghet öfver kreaturen. Hvar ast de fara fram, gå täcka seder och rena dygder i deras spår. De  ro lasten et förgift och odygden en pl aga. Grofheten trifs icke i deras sällskap, och hårdheten flyr för deras umgänge. Ja, det som ännu mer  r, de befordra ock det ljus, som gör ofs lyckliga uti sielfva den o ndeliga evigheten; ty de skingra  kunnoghetens m rker ifrån L ander och Riken,  trotta inkomna vidskj epeller ibland folket, samt igenom en  tvungen anledning til flit och arbete förekomma en myckenhet af de gudl ofa griller, som i äldre och nyare tider blifvit verlden p atrugade, och hvilka endast och allenast flutit ur fyslol ofa menniskjors hjernor.

Jämför Herr Commerce-Radet *Krygers* för Kongl. Vet. Acad. år 1767 hållne Tal om *Lagarne* och *Sedernes värkan på Borgeliga Näringar* pag. 26 och följ. där *Näringarnes värkan på Sederne* tillbaka visas med mycken styrka och grundelighet.

§. 2.

Häraf är det en ostridig sanning, at om *Näringarne* verkeligen skola svara emot så många, stora och höga ändamål, så böra de med all försigtighet anläggas, och med all sorgfällighet handhafvas. Brister någotdera af dessa tu; så kunna de äminstone ej äga bestånd och trefnad i längden, ehuru de til en tid skulle synas grönskas och blomstras. Det är således en ibland de viktigaste frågor, som kunna en Stats-klok och Oeconom föreläggas, huru man bör inrätta och vårda *Näringarne*, at landet deraf må kunna hämta de ymnogaste frugter och största förmåner, som möjliga äro. Uti vårt kära *Fädernesland* har denna frågan ofta blifvit både framstald och besvarad, i synnerhet desse senare femtio åren; men svaren hafva ofta varit ganska olika, alt efter som de svarande ägt mer eller mindre insigt och erfarenhet, eller varit den ena, eller andra *Näringen* mer eller mindre tilgifna. Om ibland dessa svar äfven några blifvit framgifne, som härflutit utur så grumliga källor, såsom egennyttas, hämdgirighet eller utländske ingifvelfer och annat dylikt, hvilka hatare af vår upkomst konstigt vetat insmyga i *Svenske* munnar och pennor, det är ej min sak at nu uttröna eller bevisa. Så mycket vet man vist, at alle, som besvarat denna frågan, förmodat sig hafva skäl til sin öfvertygelse, och at alle flitigt fördt *Landsens* bästa på tungan; men at, detta oagtadt, frågas och tvistas dock ännu om mycket, som lätt nog kunde afgöras, allenast man något närmare granskar sammanhanget af tvistemålet och behörigt i akttager det, som sanning och medborgelighet fordra. Ibland andra frå-

gor, som i detta ämnet blifvit gjorde är den hvarken den siff upkomna eller den minst vidrörda, som går ut på Näringsarnes inbördes förhållande och deras större eller mindre värkan på det allmänna bästa. Det är sant, at alla Näringar ej äro lika hufvudsakeliga uti alla Länder; I anseende til hvart och et Lands naturs förmoner och beqvåmlighet vid Närings idkande, är häruti mycket skillfång; men det är ock sant, at alle som äro löflige och nyttige böra värdas och skötas. Innan man alltså väcker den frågan, hvilken man först bör befråmja, bör med skäl en annan förut afgöras, nemligen, om det icke är omöjeligt, at bringa en enda Näring til dess rätta högd, utan de andras biträde, samt om det icke går ann, at på en gång bringa dem alla i rörelse, så at de i sakta mak nalkas sin möjligaste högd? Jag ser intet, som hindrar mig at bejaka alt detta.

Jag åtager mig den friheten at i närvarande af handling något närmare utreda och bevisa sådant, hvaraf jag ock hoppas kunna intagas, at mera af fördommar och biasfigter våra tvister om Näringsarnes företräden sins emellan blifvit yrkade, än i anledning af Näringsarnes rätta art och beskaffenhet.

§. 3.

Hela Närings-Systemet kan i det måfsta och hufvudsakeligaste liknas vid et uhrverk. Uti et sådant verk vet man at hvar del värkar på den andra i en oförrikt ordning, ånda från och med vigterna eller loden, som fortdrifva hela machinen, jämte pendelen, hvilken sedan gifver den en mera afmått och til ändamålet afpassad rörelse, til orh med visaren eller hammaren, som noga afdelar och utmärker tiden. All drift, all rörelse deruti beror på delarnes afmätta storlek, skapnad och medvärkan. En af de minsta tänderne eller kuggarne kan

når den blir afnött, förorsaka samma värkan i det hela, som om något af de största hjulen borttoges. Det gifves väl delar uti et uhr, som endast bidraga til granlåt och prydnad, hvilka hvar och en efter råd och lägenhet kan hafva eller mista; men ibland de väsentliga delarne är ingen, som ej bör med försigtighet inpassas och med sorgfällighet aktas, at den ej tager skada. Om man anser Landtskötfels och Bergverks handteringar för vigrterne eller loden, som gifva Närings-systemet den första rörelsen, pendelen för handelen, som icke allenast underhåller och öker densamma, utan ock afmäter den efter Samhällets ändamål, så kunna ock konstler och slögder liknas vid hjulen och deras mångfaldiga skaplynne, som åstadkomma och afpassa rörelsen efter medborgelighetens försäskilda behof. Folkets välmåga och ymnoget på ågodelar och rikedommar är åter ändamålet, hvarpå allt syftar. Häråf är således ej svårt at begripa, huru litet den ena Närings-systemet skal kunna vinnas.

Fåster man sin upmärksamhet något vid Näringsarnes början och upkomst i allmänhet, så intyga alla tidens häfder och erfarenhet, at de första väl bestådt ån i samling af villa växter och frugter, dem naturen sielfmant utbudit, ån i herdalefnad, fiskerier och jagt; men vilka folkslagter, hvilka ån i dag lefva utan all medborgelighet i deras naturliga tilstånd, hafva icke länge med denna enfaldiga och inom få behof inskränkta lefnad kunnat, når folkmängden mer tiltagit, nära eller föda sig; ån mindre hafva de förmådt upbringa desle Näringsar utom biträde af Konstler, Slögder och Handel til någon betydande högd eller fullkomlighet. (a). Den äldsta bok, verlden kan upvisa, Bibelen, underrättar oss ock tydeligen om denna sanningen. Cain och Abel de

första människorne ifrån Adam, af dem var den första straxt Åkerman och den andra Fåraherde. Men så snart Jubal började sköta boskap och bygga herde-tjäll, uppfan Jubal, hans broder, harpor och pipor. (b) Den ryktbara Tubal-Cains smidja, var redan inrättad til verdens tjenst, innan folket, för brist på Näringsmedel, behöfde mycket kufvas om mitt och ditt. At han skänkte och gaf bort åt de andra sina konststycken för intet, är ej lätt at tro. Derföre måste Handel redan vid denna tiden tagit sin början med byte. Guldets var bekant förut, och ho vet, om det icke då redan bruktes såsom et allmänt varuvärde, fast det ej förr än omkring Abrahams tid, lär hafva blifvit myntadt til ordenteliga penningar (c).

(a) Anton Tves Goguet, *Untersuchung von dem Ursprung der Gesetze, Künste und Wissenschaften*, Tom. I. pag. 82.

(b) Genes. 4 Cap. v. 21.

(c) *Histoire du Commerce & de la Navigation des Anciens*, par Huet pag. 5 & 19.

§. 4.

I verdens första ålder och människornas naturliga tilstånd, finner man således tydeliga spår af detta Näringsarnes samband och deras medvärkan på hvarandra. Skårskåde vi dem sådana som de böra vara, och de äfven nu i allmänhet förekomma i Borgeliga Samhällen, blifver denna omständighet än mångfalt mera updagad och satt i fullt ljus. Hos Folkätter som lefva utan medborgelighet är hvar och en sin egen Herre; hvar man åger en oinskränkt frihet at nära sig det bästa han gitter och förstår, utan någon annan lag, än denna enda, som Naturen präglat i allas hjertan: *gör din nästa ingen skada*. I Borgeliga Samhällen årkänner man Öfverhet, som hårtill lagt et nytt bud, så lydande: *Befråmja tillika enskildt och allmänt väl, och låt det senare åga företräde*,

retråde, när bägge ej på en gång kunna vinnas. Allmänt väl i Borgeliga Samhällen innefattar trenne viktiga och stora föremål; som äro: *Borgelig säkerhet, Borgelig frihet och Borgelig förmögenhet*. Borgeliga Fri- och Säkerheten kan förlöras på tu sätt, genom utvärtes rån och anfall, samt invärtes oro, våld och upror. At bemöta det för-ra fordras talrika Krigshärar, Skepsflåttor och starka Fästningar, och til förekommande af det senare, behöfvas förståndiga och vaksamma Åmbetsmän. Detta alt for-drar stora omkostningar, i synnerhet sedan de Borgeli-ga Samhällen, som man har at frugta före, blifvit så sto-ra, som de nu äro. At samla Borgelig Förmögenhet, ic-ke allenast til nödiga behof af lifsuppehälle, hus och klä-der, utan ock at främja en beqväm och angenäm lef-nad, samt at tillika kunna förmå behörigen förskjuta nå-got til allmänna fri- och säkerhetens vidmagt hållande, fordras många och dryga anstalter och utgifter. Det man uppskjär af Åkern och upgräfver utur Bergen förslår ej til så många ändamål, med mindre Slög-der och Handel dels förådla, dels föröka förrådet, och desse Näringar både inbördes understödja och uphjel-pa hvarandra, samt at Landets inhåmste naturshäf-vor i synnerhet blifva för den arbetande folkmång-dens flit och idoghet, Näringarnes hufvud ändamål. Så-ledes äro ock fyra Hufvud-Näringar, *Landtbruk, Berg-verk, Slögder och Handel* nu mera oumgängeligen nö-dige i hvart Samhälle, som vil äga Borgelig förmögen-het, sielfbestånd samt fri- och säkerhet utom och inom des gränser. Hyvad vår fosterjord här i Norden angår, medgifver man gärna, at Landt- och Bergsbruk äro sielf-va grunden, hvarpå både Slögder och Handel skola byg-gas, och hvarförutan de ej kunna äga bestånd och tret-nad i längden; men ehuru desse indrägtige Näringar, hvilka framrätta rå-ämnen ifrån alla 3:ne Naturens Ri-ken

ken åt Slögder och Handel, ej mindre hos oss än i andra Samhällein, lika som vigterne eller loden i vägguhret, förfäta Närings-syltetmet i dess första drift och rörelse, så skulle dock icke allenast dessa Näringsars egit lif vara mycket svagt och vanmägtigt, utan ock deras drift och verkan på långt när ej svara emot affikten med en värdig medborgelig lefnad, och dess mångfaldiga behof, i fall icke alla de ymnoge Naturs håttvor, hvilka vårt Landtbruk och våra Bergverk frambringa, tillika genom konster oah slögder skulle förädlas och förökas, och dereft icke Handelen skulle kringfprida det nödiga af dem innom Riket, och utföra det öfverflödiga, eller hvad vi sielfve kunna umbåra, til utbyte emot andra varor eller penningar, åt andra utrikes när eller fierran belågne Riken och Lånder.

§. 5.

At ånnu något närmare utreda alt detta, och tilse, huru Närings-fången, inbördes likfom råcka hvarandra hjulpsamma händer, och befordra hvarandras upkomst, bestånd och trefnad, vil man i får litet skårskåda hvart och et af de fyra allmänna Näringsgrenarnes förhållande, och medvärkan på hvarje Hufvud-Nåring, samt i hvad ordning dessa Hufvud-Nåringarnes drift och verkan, leder sig fram och utspriker sig til Nåringarnas inbördes bestånd, upkomst och tilväxt.

I anseende til det, som redan förut blifvit anmärkt, förfaller af sig sielf den mera i fördommar och tomma ord, ån i sielfva faken grundade rang-tvisten emellan Hufvud-Nåringarne (a). At börja med någon af dessa Nåringar och deras granskning, vil jag nu först endast fåta min upmärksamhet vid

Landtskötselein.

Denna Nåring lårer samla och vårda förråd af Jordens
dens

dens växter och all Landets afvel; Hon har til föremål och umgär med Åkerbruket, Ängskötsel, Planteringar, Skogarnes ans, Jagt och Djur-fång, Stuterier, Boskapskötsel, Insiö-fiskerier, villa foglars fänge och tamars ans, Biskötsel och Silkes afvelens värd. Alla desse Näringsgrenar utmärka vidden, nyttan och anseendet af Landtskötseln; men de hafva äfven sig emellan et samband, och kunna deras idkare icke vara treflamme, utan at räcka hvarandra hjälpsamma händer. En Åkerman kan med all sin ymnoga säd och dess många jordfrukter icke lefva fullleligen säll, i fall icke herden och fiskaren äfven til en del fylla dess behof. Och så är det tvertom. Ingen Boskapskötsel äger rum utan Ängskötsel; Ingen Silkes afvel kan hafva bestånd utan plantering af Mulbårs-trån, och så vidare. Efter Climates beskaffenhet och den skiljaktiga lätt af naturs häfvor, Riken och Länder sädte på sin lätt, kunna äfven desse Landtskötselns Näringsgrenar med mycket olika lätthet och förmon idkas, ofta ock aldeles icke vidtagas: mycket beror altså Landtskötselns upkomst i et Rike af val och ordning med desse Näringsgrenar, inom deras egen krets, samt at de med upmärksamhet af orters och Länders naturliga belägenhet kringspidas antagas och fortsättas: Alt detta kan vara godt; at gifva Landtskötseln en laglig och lämpelig föddel; men at vidare underhålla den i lif och rörelse, främja dess tilväxt ifrån den ena åldern til den andra, och värdigt updrifva den til dess rätta högd, der til måste de öfrige Hufvud-Näringarne, hvar timma och stund göra et förenadt kraftigt biträde.

1:o Huru kunde skogen afrödjas utan stålfatt järn i Landtmans händer? hvarmed skulle han uprasta jordens svål och bereda den, at emottaga säd och frön af jordfrukter, utan järn? Hvarmed uphämtar han bördiga ax och hopsamlar all markens härlighet til foder för Boskopen,

skapen, om icke med skåra och lia? Kan han fånga fisken utan nåt, fälla luftens fåder flock, och taga fatt på skogens villa djur utan krok, drag, spjut, krut, kulor och skjutgevår. Grytan, som studer på elden, för matens tilredning, är til sitt gry ur berget, och til sin skapnad tildanad af konsten. All Landtmans husgeråd och bohagstyg, desz resedon til siöts och lands, de klåder, som han skyler sig med, och den bädd, han hvilar på, höra allesammans de andre Hufvud Näringarne til; af dem och deras tjenare hafva de blifvit tilredde. Sådan är Landskötselns beskaffenhet til de andra Näringarnes biträde, äfven vid de enfaldigaste och nödigaste göromålens utöfning. Vil man gå längre tillbaka til sielfva Landskötselns barna-ålder och den enfaldighet, hvarmed den ännu idkas af en del villa folkslag, så finner man väl at de af Boskaps skötsel och med villa växters nyttjande kunna föda och nära sig, samt idka et slags Landskötsel; men detta enfaldiga lefnadsfättet är ibland menniskjor länge sedan försvunnit. Frågan är nu således icke mera den, i hvad skick Näringarne kunde vara, om människjornalefde i enfald; det är, om de voro af et helt annat Slägte, än det närvarande är, utan huru de böra vara i den belägenhet, människjorne nu sammanträdt i Borgeliga Samhållen. Landtman behöfver i detta tilstånd, utom sin föda af egen afvel, klåder och bohagstyg, verktyg och husgeråd med mera, som jorden icke omedelbarligen af sig kastar: en del deraf tjénar til hans nödtorft; men det öfriga til någon större beqvåmlighet. Skulle han sielf tilverka alt sådant; så borde han ej allenast förstå hundrade tals Slögder och Konster, utan skulle ock försumma sitt hufvud göromål. Alla varor, som fordras til människjors lifsuppehälle, finnas icke på et ställe; de måste hämtas ifrån många särskildta orter, ej allenast inom Riket, utan ock från främmande Lånder.

Det-

Detta blifver för Landtmannen, dels alt för kostfamt och befvärligit; dels för hans dageliga fyslör skull omöjeligit. Alla dessa omständigheter, sammanlagde, bevisa nödvändigheten af vissa nederlags platser, där Landtmannen får tillräckelig betalning för sin afvel, och deremot kan tilhandla sig alt det, som han sielf ej kan, eller hinner med at tilverka. Ju närmare desse nederlags-platser eller städer äro för honom, ju mindre blifver hans försummelse och förtåring på resan, ju bättre pris kan han lämna på sin vara och ju fördelaktigare är hans inkjöp på andra varor, när alt annat är lika. Ju folkrikare åter städerna äro; ju större är deras förtåring, ju flere finnas där både köpare och säljare, och ju qvickare blifver rörelsen Städer och Landsbygd emellan (b). Af alla de Landmanna varor, som Städerna icke behöfva til egen förbrukning, göras uplagor i Sjö-Städerna til utrikes afättning.

2:o Landkötsfelns häfvor blifva nogare efterspanade, och til antalet ymnogare, när Slögder och Handel i et oafbrutit samband tillika upmuntras och uphjelpas. Silkes masken hade i alla tider fått i villa skogar spinna sin väf, i fall icke Konster och Slögder ådagalagt dess nytta til väfnad och prydsamma klädnader; detta har gifvit anledning i Södra verdens delar för Landtmän, at med flit och omhugslan upföda desse ännars föraktade kråk, samt at anlägga och underhålla vidlöstriga Plantager af Mullbårs trån. Italien och Frankrike hafva nu härutaf mera nytta, än af alla sina vinberg. Hertigdömmet Savoien som är et ganska litet land, af ingen synnerlig fruktbarhet, anses årligen kunna utföra af desse maskars silke til 7600000 Dalers värde, och kan nu, sedan det börjat idka Silkes afvelen, mycket bättre och med mera beqvämlichkeit underhålla en ständig armée af 30000 man, än tilförene 10000. Hvad

myckenhet rå ämnen kunna icke famlas til öfverflöd på landet, hvilka dock icke lönade mödan at förvara, eller förtjente någon upmärksamhet, om icke Slögparen och Köpmannen frågade efter dem. Alla de afkomster, som Boskapen lämnar, såsom ull, hår, hudar, borst, tagel, horn, ben och andre persedlar, emottagas och förädlas af Slögde idkarne i Städerne, såsom af Klådesväfware, Garfvare, Borstbindare, Kammakare m. f. måsta delen af desse varor voro annars Landtmannen til last. Affattningen, som är själen uti alla nåringar, framjar ock således Landtmannens välmågo. Ju snarare hans ull handlas utaf honom, desto större blir dels vinst, och desto snarare blir han i stånd satt, at genom bättre slag af får och getter föröka ullens godhet och sin egen förtjenst. Jagt ock Djurfänge, då de rätt skjötes, gifva honom äfven ätskilliga nyttiga rå ämnen, hvilka han såkerligen ingalunda försummar, allenast de efterfrågas, och då hans möda och arbetet honom förskylles; då hans öfverflöd honom aftages, och upbrukas inom Riket eller föres ut (c). Af Skogarne drager han mycken nytta, dels til egen förbrukning, dels derigenom, at han förfer Bergsbruken och Städerne med tillräckelig ved och kål; då desse betalas honom väl, då skogen genom tät huggning och kälning blifver gles och börjar minska, så blir han omtänkt, at medelst ny plantering, årlätta det borttagne. De af honom sönderfågade stockar och bräder tager Stadsmannen emot; en del behålles och användes til Fartyg, Husbyggnad och mångfaldiga slags Slögder; en del utskleppas til utlåningen, som drager tillbaka stora Rikedomar. Det samma får man äfven låga om harts, beck och tjära. Ju större efterfrågan och aflåtningen är, desto mera håg och lust får han, at öka sin vinst genom anläggande af sådane verk, hvarigenom stock- och bråd-fågningen, samt beck- och tjäru-kokningen,

må förrättas med minsta förlust af ämne, tid och kostnad.

3:10 I anseende til affättningen af Landsköttsfelns öfverflöds varor, och deras utbyte emot andra nödiga ämnen, som Slögder och Handel frambringa, är äfven et ständigt samband emellan desse näringar oumbärligt och högst nödigt. En arbetare på landet anses, efter fannolika uträkningar, åstadkomma åtminstone så många Landtmanna varor, som förflå til $1\frac{1}{2}$ persons underhåll, utom hans eget; derföre, om han skal få sin möda betald, och upmuntras til vidare flit, så måste han finna affättning för öfverskättet. Utom matvaror alstrar Landsbygden allehanda rå ämnen, som tjena til förädling vid handa slögderne: dessa förarbetas i Städerne dels til egen förbrukning, dels til affättning, både in och utrikes. Ju flere tilverkare af slögde varor gifvas i Städerne; ju mera besittar sig Landtmannen om tjenliga rå ämnens frambringande och ihopsamlande til Städernes behof. Ju ifrigare Stadsmannen drifver Slögder och Handel; desto flitigare söker, och desto rikeligare betalar han Landtmannens varor, och ju bättre denna senare åter ser sin möda och sitt arbete belönt; ju flitigare blifver han i sin handtering. Sak samma är det med Slögde idkaren. Ju fortare och bättre han får sit arbete affatt och betalt, ju mer öker han sin omhugsamhet at skaffa mer arbete färdigt. Köpmannen åter, som ser bägges flit öka sit capital, blir på alt fått omtänkt at utvidga sin handel. Ja ätrån efter vinning skärper hans eftertanka, at uplöka nya handels ämnen och besöka nya handels platser, fast refan skulle skje til verldens ånda (d).

Jag vil, i anseende til Stadsmanna näringarnes stora medverkan på Landtskjötseln, än tydeligare uplysa detta med följande exempel: En Bryggare i Stockholm röner och finner, at veden är dyr, sedan Närings rörel-

ferne i Hufvudstaden blifvit förökte, och den vanliga tilförfilen af ved från Finland, i följe deraf, ej förflår til alla behof. Han begår en skutläst ved af en besutten Finsk Landtman. Denne har många ångar, som stå öfverväxte med stor skog, den han ej kan nyttja, men hans få Torpare hända ej med at fälla mera skutved, än hvad han årligen är van at föra til Stockholm; förslag åger han ock ej, at lega arbetare för dagspenning, til vedhygget. Bryggaren öfverländer honom en hop idoga Dalkarlar, och tillbjuder honom förskott at lega desläs arbete. Han tager emot vilkåren, Dalkarlarne hyras, de rödja en ång; Stockarne huggas til ved och föras til Stockholm at betala Bryggarns förskott, qvistar och toppar brännes upp, och i den askblandade jorden fås såd, som nästa år betalar lånet andra gången. Efter hand blir af denna mark åker och ång til et torp. Hårutaf har ågaren så många dagsverk til om året, som dem han i början legde af Dalkarlarne. Så länge skogen är för mycken på deså parker, rödjes han bort af desle Dagsverkshjon, den föres til Stockholm och riktar Markågaren årligen på flera hundrade och kanske tusende Daler. Emedlertid är tilgången på ved i Stockholm ökad. Efter 24 år kan Torparen gifta bort 4 à 6 barn, som ej blifvit födde, om han ej fått gifta sig, innan Hustrun blifvit för gammal, at föröka släktet. Genom desläs tilhjelp har han sedan uptagit et nytt torp för en af dem, de öfrige göra Riket gagn i andra Näringsgrenar. En far til siös, en annan idkar handtverk, en försvarar med tapper arm allmänna säkerheten.

Når nu således Landtmannens idoghet upmuntrar Stadsmannens, och Stadsmannens tillbaka Landtmannens, så göra de bägge mera gagn hvar på sit ställe än förut. Och detta är då så godt, som om folkhopen hade verkligen blifvit förökt, både på Landet och i Staden, men

Man kan ock tillika säga, at en liflig rörelse i Slögder och Handel uti Städerne, jämväl til antalet, föröker arbetarne på Landet, och at en lika nit och flit på Landet är ransaka jordens sköte, och at derutur uptaga nyttiga Slögde- och Handels ämnen, äfven tillbaka öker antalet af Stadens Invånare (e). Alla människjor äga, vid en viss ålder, böjelse och skickelighet at bygga ägtenskap och föröka slägter, men största hindret, som ligger i vägen för folkets förökelse, är brist på Näring. När nu således Stads- och Landt-mannen göra hvarandra förmögne, så håfva de med det samma detta hindret. Man plågar ofta klaga, at en hop folk, för hvarjehanda orsaker och afligrer skull, skocka sig til Städerne, och således förminska antalet af arbetarne på landet; men när ingen armod hindrar ungdomen, at i rättan tid gifta sig på landet, så uphöra ock orsakerna, som förmå dem at flytta til Städerne; skulle ock någon tro, at åter Städerne derigenom komme at lida; så bör han tillika besinna, at alltid de Städer få Invånare, som flitigt Slögda och Handla, och följakteligen lämna hvar och en, som der sätter sig ned, hopp om god utkomst. Hit lockas stora hopar af utlänningar, som rikeligen årfatta skadan af folkets flyttning til Staden. Deremot flyr folket ifrån de orter, där Landtskötsel, Slögder och Handel vantrifvas. Jag önskade, at det feltes sanning i denna min uttælle; ty då skulle ej så många idoga händer nu rikta våra grannar, som förut hos oss varit nyttiga arbetare: men hvilka, för brist på bröd, nödgas öfvergifva vårt land, och besänna detta mitt påstående, på et sätt, som ingen årlig Svensk kan önska.

(a) I den så kallade *Traité de la population*, och *Auſtorerne til L'ami des Hommes*, och *les Interets de la France mal entendus*, med flere så Fransyska, som inhemske hushalls författare, är detta Näringarnes företräde fins emellan, utan grund och med mycken onödig lifver och mangfaldiga misstag payrkat.

(b) Se Herr Commerce-Rådet Krygers år 1765 utgifne lilla skrift, kallad *Samtal emellan en Landtman och en Fabriques iäkare*, angående Svenska Fabriquerne pag. 26 och 27.

(c) Uti Herr *Bertrands* Præmii svar, på den af Oeconomiska Societen i Bern för år 1764 utfatte frågan: *af hvad för beskaffenhet böra de lagar vara, hvilka skola upmuntra Åkerbruket och den sig derpå grundade folkrikheten, samt Konster, Manufakturur och Handel?* ordas om Åkerbrukets nödvändighet i sig sjelf, och dess nytta för andra Naringar, således pag. 7. *Die Souveraine können nicht kräftiger an der glücklichheit ihrer Völker arbeiten, als wenn sie den Ackerbau, die Künste und die Handlung begünstigen. Bey dem gegenwärtigen Zustande der Dinge, schwächten die Provinzen ohne Handlung; ist daß Land ohne Manufacturen arm, und ohne den Ackerbau der die Grundlage von der Glücklichkeit und der Macht eines Staates ist, können weder Handlung noch Manufacturen seyn.* Samt vidare pag. 52. *Alle Künste, Handwerke und Manufacturen haben einiges Verhältniß zu dem Ackerbaue, wenigstens mittelbar durch die Bevölkerung, durch die Consumtion der Lebensmittel, durch den Geschmack, den sie an der Arbeit einflößen, und durch daß Geld, welches sie verschaffen, woraus nothwendig eine Vermehrung des ertrags der Ländereyen entsteht. Man hat angemerket, daß in England der Ertrag der Grundstücke sich im Jahre 1600 auf 6 milionen belief, seit dieser zeit, ist er von 6 auf 8, von 8 auf 10, von 10 auf 14 gestiegen, und zu diesem werthe schlägt man denselben heutiges Tages an. Der Ackerbau hat also nach dem Maße zugenommen, als die Manufacturen und der Handel geblühet haben.*

(d) Herr *Correvon*, instämmer, i des svar på äfvannämde fråga, äfven nästan på samma sätt, då han sig sålunda utlåter, om Åkerbrukets, Konsternas, Manufakturernas och Handelens samband med hvarandra: *Der Ackerbau erzeugt alle für unsere Bedürfnisse nöthige und unumgängliche Materialien, wenn wir auch die Produkte der Thiere dahin rechnen, welche den menschen die Nahrung, Kleidung und Bedeckung, und seinen Ländereyen die Düngung verschaffen, wodurch der erschöpste Boden neue fruchtbarkeit emhängt.*

Die Künste überhaupt erwecken die Industrie, veredeln daß rohe Material, machen es zu tausendfachen Anwendung brauchbar, oder ertheilen demselben einen weit höhern Wierth.

Die Manufacturen umfassen die nützlichsten Künste und eben daher die reelesten und dringendesten Bedürfnisse; diese kostbaren Etablissements ohne welche die Handlung schwächten würde, reizen die Arbeitsamkeit der menschen, weil sie bequämlichkeiten und Reichthümer

gewähren: und daher verursachen die Manufacturen, daß diejenigen, die sie errichten, und die geschickten Minister die sie unterstützen, dem Staate so theuer sind.

Die Handlung setzet alle Erzeugnisse der Natur und Künste ab; sie macht daß die Güter und Annehmlichkeiten, welche die Industrie hervorbringt, sich in einem ununterbrochenen Umlaufe befinden.

(e) Herr Pagan, uti dels svar på ofvan anförde fråga, yttrar sig om de fyra Hufvudnäringsarnes samband således pag. 410 och 411. Die vier gegen-stände, die man zu Bearbeitung vorschlägt sind mit ein ander aufs genaueste verbunden. Man stelle sich ein unbeträchtliches Volk vor, welches sich nur von der Jagd und von seinen Heerden unterhält. So lange dasselbe sich nicht vervielfältiget, werden die wilden fruchte, daß fleisch und die Milch seiner Heerden alle seine Bedürfnisse reichlich befriedigen: so bald es aber stark anwächst, wird sich der mangel spüren lassen. Dieß eräuet sich wirklich unter den wilden Völkern. Als den sind die Einwohner genöthiget, zur kunst ihre zusucht zu nehmen, um die Erzeugnisse des Landes zu vermehren, um die wälder auszuwotten und die Ländereyen urbar zu machen. Der Acherbau erfordert sehr viel Geräthe, man muß auch Pferde und Ochsen haben, die zum Feldbane abgerichtet sind. Die Handwerker sind also nothwendig um alle Geräthschaften zu verfertigen, die der Landbau erfordert. Der Ackersman selbst kan sich alle diese Bedürfnisse nicht verschaffen. Der Handwerker ist nicht gewohnt, die Feldarbeiten zu verrichten. Daher müssen sie sich unter einander helfen: Der eine wird dem andern lebens mittel liefern und die- se wird dafürnem die zu seinem verrichtung nöthigen werkzeuge geben.

§. 6.

Hittils har jag i korthet talt, i synnerhet om den inbördes verkan, som Landt- och Stadsmanna Näringsarne utöfva på hvarandra til deras gemensamma upkomst och förkofran. Nu vil jag ock något orda om den förmon, som bägge dessa allmänne Närings fången tillskynda

Bergvercken,

Och detilbaka utaf dem bekomma. Bergshandteringen utgör en Näring, hvilken är likfom midt emellan de två förra. Den liknar Landtmanna Näringen deruti, at den utur jordens sköte uptager de ämnen, hvar af så väl Slögde- idkaren som

Köpmän sedan öker sin rörelse; med Stadsmanna-Näringsen är den deremot deruti lik, at desse skatter ofta på stället undergå en slags förädling, genom konstens åtgärd, innan de gå in uti förberörde Näringsrörelser. Ju mera snille man använder på Bergverkens upodlande, desto större vinning låfva de samma Landt- och Stadsmannen. Hvilken har lärt och gifvit åt Landtman och Stadsboen tjenliga och fasta Byggnings-ämnen, om icke Bergshandteringen? Hvarifrån tager Slögde- idkaren ämnen til valk-leror, pipleror, rå ämnen til åkta och oåkta Porcellaine, eld fasta Stenkåril, glafet och en oändelig mängd Slögde-tilverkningar, om icke af denna Naring? Hvar skulle Sjöman på Landet och i Städerne taga vägen utan Bergverks-ämnen, då låder- och bark-båtar, ej äro tilförläteliga til svåra låsters dragande och stora hafs öfverfart. Åkermannen sielf kräfver med skål plog och pil af Bergsmannen, i byte för den senares föda. Ju starkare en Bergsman arbetar, ju mer kläder sliter han, och desmera föda fordrar han. Härigenom ökes äfven Landtmännens aflättning på alla de varor, som hans åker och Ladugård kastar utaf sig, såsom ost, smör, kött, flåsk, råg, korn, malt, lin, ull m. m. Detta öker Landtmännens idoghet och förmögenhet at bättre drifva sin Naring; ja, det skärper snillet at upfinna och använda nya utvägar til at anskaffa, hvad Bergsmannen af honom åstundar.

Nödigt kolande, för Bergverkens behof, medtager skogen, detta gifver honom åter anledning at påtänka och vidtaga nyttiga och nödiga planteringsått deraf, samt at umgå med veden sparsamt vid kols bränning, m. m. Ju lättare och billigare Landtmannen kan sälja sina varor til Bergsmannen; des lindrigare pris kan han åter lämna på det smide, som Konfträren och Handelsmannen upköper, och härigenom vinna de bägge. När nu Köp-

mannen

mannen således kan med större vinst sälja sitt järn U-
tomlands, så vinner Bergsmannen åter tillbaka den för-
monen, at han får utlånst spannemål för billigt pris,
samt andra matvaror, dem inhemska Landtman ej måg-
tar förse honom med. I anseende til detta desse Närin-
gars samband, så finner man ock alltid Landtskötseln
Slögder och Handel måst i flor där Bergverk finnes up-
tagne; i Bergslagens Städer, förekommer alltid en liflig
närings rörelse: både Slögde idkaren och Köpmannen äro
i dem välmående. På desse orter kan väl fallan någon
större rögfel ske för åkerbruk, än til små jordågor i
dalar och sluttningar emellan skarpa berg och ofruckt-
samma högder; dock finnes på ingen ort i Svea Rike,
Åkerbruket och Ångskötseln bragt til större högd, än
upp uti Bergslagen, i Dalarne och Wermeland. Hvad
som i vidd, utrymme och beqvåmlighet uppå desse or-
ter brister i anseende til Landtskötselns idkande, derföre
har naturen så hos oss som utrikes gifvit Bergslagens
oländiga mark, et ymnigt vederlag, af en hop nyttiga
malmer i jordens innandömmen. Ingen köld, inga vä-
derlekskiften, inga årstider hindra grufarbetet; de som
hållt med någon flit idka det, hafva dervid all skålig
bergning och välmågo. Af förfarenheten är ock bestyrkt
at, efter vanliga arbetslöner, en arbetskarl med des huf-
stru och hushåll, vid Bergvärks handteringen, förtjenar
til det minsta vid de vanlige Europeiske Gullverken 4
lod Gull om året; vid Silfververken 4 skålp. Silfver;
Kopparverken $\frac{3}{4}$ skepp. Koppar; Tenvårken $\frac{3}{4}$ dito; Bly-
verken $3\frac{1}{2}$ skepp. och vid Järnvårken 8 skeppund Järn,
eller des värde. Bergslags orterne har således naturen
danat för en ej ringa flock och skara af människor,
hvilka ur hårda bergen kunna taga sitt bröd, samt af
dem uphåmte rikedommar och ymniga skatter, andra
Näringar til hjälp och understöd. (a)

Sedan nu mera åfven hela världen erkänt de ådlare Metaller, Kåppar och ådla stenar, som vi taga ur bergen, för beqvåmst at måta alla andra varors värde efter, och at nu mera et obeqvåmt varubyte uphört, sedan af dem myntas penningar, och de gålla för måttstock af alla slags varors och Slögde-tilverkningars halt och värde; så är Bergshandteringens medverkan på alla de andre Näringarne, i samma mån ock så mycket större: men alt detta är jcke nog. Järnet, den minst dyrbara Metall, hvad gagn och nytta samt lif och rörelse förordfakar icke den ibland de andre Näringarne. År 1767 såges Sveriges hela stång jerns tilverkning til utrikes försälgning och inrikes behof stigit til innemot 400,000 Skepp. Detta sýsselfatte då åfven, efter påliteliga anmärkningar och öfverslag, igenom malmbrytning, kålning, malmforor, tackjärnets smältning och dess utsmidning 25,600 arbetare. (b) Lågger man hårtil ånnu alla de Handverkare och Konstnårer hvilka sýsselfattes med Jårnslögder; den myckenhet fartyg, som bygges och up-tacklas, skeppsfolkets antal, och deras utredning med skepps provision, hvilken årligen nyttjas och som hafva sin nåring af järnets utskeppning, samt sluteligen det, hvad våre Kåpmån vinna af utlåningen igenom denna metallens aflåtning i utrikes hamnar, så blifver man snart nog varse, det nåra samband, som år emellan Bergverks handteringen och de öfrige allmånna Nårings fången, samt finner af hvad dråpelig och hårlig nytta dess medvårkan år.

(a) Se Hans Excellence Greffe Stockenstråms Præsidiit Tal i Kongl. Svensk. Vett. Acad. år 1749, pag. 4.

(b) Samma Herr Greffe och Riks-Råds andra vackra och grundeliga Præsidiit Tal derstådes, 1767 pag. 10 och 13.

§. 7.

Hyad Slögder eller *Manufacturer* och *Fabriquer* an-går,

går, i hvilkas utöfning ej mindre de lyckeligaste fynd, än människliga snillets och des handalags yppersta mästerstycken förekomma, så hedrar och riktar detta Näringsfång äfven Riken och Länder med ymnog fällhet, rikedom och vålmåga, samt är des medvärkan på de andra Näringarnas lif, rörelse och drift, ej ringare än deras samfält tillbaka på det samma.

Slögderne,

Skaffa i et Samhälle et lönande arbete åt alla människjor, passat efter deras olika snillen, böjelser, styrka och förmåga. En hop ofärdiga, halta, blinda och vanföra personer, jämte qvinnor och barn hvilka icke förmå göra gagn vid Åkerbruker, vid *Manufacturer* och Verkstäder tildelas dem tyflor, lämpade efter hvars och ens krafter, samt tillräckelige til deras underhåll. De få der göra nytta med tålgande, filande, polerande, färgors stötande, raspande, sigtande, rivvande, ulls plockande, kammande, kardande, lin- och hampas häklade, spinnande, spolande, borstars bindande, Tobaks karfvande, snus malande, lers trampande m. m. och varda således ingom til olågenhet; ty der alle arbeta och förtjena, gör ingen ondt och ingen lider nöd.

Förutan detta, huru mångfalt förådla icke Slögder de rå ämnen, som Landskötseln och Bergverken frambringa? I England säljes intet skeppund groft smide under 50 Dalers National vinning, och af det finaste ej ringare än 180,000 Daler: tager man en medel proportion häruti, så blifver vinsten på hvart skeppund 3,742 Daler; det finaste Jern och Stålsmidet förstås icke härunder; emedan et enda skålpund då förådlas til 81,920 Dalers värde; Til de aldräfinaste konststycken och instrumenter, föregifves det stiga til 400 tusende Daler för skålpundet. I den lilla Berg-Staden *Solingen*, och på en mils vidd där omkring, arbeta emellan 4 å 5000 mästare uti jern och stål. År 1750 hade äfven i

Sverige mera än 200,000 Inbyggare deras näring af jern och stål tilverknigen samt dess förädling (a). Förutan koppar fordras til stycke-och klock metall, en viss tillfats af Tenn; men då denna senare metallen, såsom främmande rå vara, uparbetas til stycken och kläckor, sker det alltid äfven hos oss med 150 Daler kopp:mts Nationel vinst på skeppundet (b). Til våra Svenska Sidentygs Fabriquer hämtas, som bekant är, alt rå ämnet ifrån utrikes orter; men i följe af en på såkra och goda grunder anstald calcule, är tydeligen bevist, at om ock et skålpund rätt silke beräknas til inkjöp efter 80 marks cours, blifver likväl Nationel-vinsten när det, upslögdas och användes til sidentygers väfnad, såsom Dröguetter &c. 107 Daler k:mt. Och såsom Rikets årliga förbrukning på rätt Silke anses stiga til 36,000 skålpund, blifver således likväl, fast härtill ännu beräknas det hvad utländska Färgestofter kosta, Rikets verkliga vinst, när rå Silket af våra Siden arbetare upväfves til tyger, 2 millioner och 536,980 Dal. kopp:mt, eller inemot 8½ Tunnor Gull (c). När man härjemte ännu besinnar den mängd af Ylle och Linne Manufacturer hos oss förekomma, samt hvad af In-och Utländska rå-ämnen desutom i Riket genom allehanda slags Slögder förädlas, så tyckes den Grundlärde och Upmärklamme *Herr Commerce-Rådet Krygers* anmärkning vara mycket väl grundad, hvarmed han bevisar, at oagtat alla Manufactur smiden undantages, som tilverkas vid de under Kongl. Bergs-Collegio lydande Bruken, har likväl hela Rikets Tilverknings-quantum på Manufactur-varor, år 1762 sig bestigit til in emot 85 tunnor gull, hvaraf sedan en tredje del såsom det högsta för rudimaterien afdrages, blifver ändock Rikets årliga behållning genom Manufacturer öfver 56½ tunnor gull. De människor som årligen hos oss lysellättas vid Manufacturerne och af dem

nära

nåra sig, utgöra efter hans upgift 45,000 personer til antalet, och detta torde icke eller vara för mycket tiltagit.

Når härvid ännu anmärkes hvad drift Slögde-yrken gifva Landtbruket igenom consumption af matvaror och upköp af en myckenhet rå-ämnen ifrån Landet och Bergverken, hvarom förut är förmålt, samt hvad lif och näringsrörelse af kringspredde spinnerier och halfslögders förfärdigande i landet uppkommer; så är nog tydeligt huru mycken vårkan Slögderne hafva på Landtskötselfn och Bergverken, samt at de samma utan förening med dem icke kunna uphjelpas til någon synnerlig högd; hvad Landtskötselfn i synnerhet angår, så bestyrker alla tiders häfder- och förfarenhet äfven detta. *Mayland, Toscana, Flandern* och *Spanien* hafva varit vaggan för Konster och Slögder i Europa, och så länge de på dessa orter underhöllas, främjades och utvidgades äfven deras jordbruk.

Hugenotterne i Frankrike voro måft alla Manufakturister och Konstnärer, så länge de tålde i Landet drefs jordbruket äfven med den flit i detta Rike, at det årligen förmådde utskeppa ansefligen Spannemål, både til England och Holland; men sedan *Hugenotternes* utdrifvande har Frankrikes Landtskötself förfallit, samt ofta varit nödsakadt at för penningar tigga om brödföda af det folket, hvilket förut var afnämre af deras ymnoga Spanmåls förråd. Engelsmännernas tideböcker uppte jämväl lika tydeliga vedermålen om Slögdernas värde och medvårkan på de andre Näringarne; *Lord Baco* berättar at Konung EDVARDS den III:djes författningar med Slögders inrättning och utförelse, halp upp handelen, och derefter hjälptes Landtskötselfn genom dem begge, så at på det 28 året af Hans Regering, stod Engeliska Handelsvägen uti Pund Sterling til 294,184 Liv. 17 Schl. 2. d. utförelse, och allenast til 38,970 Liv. 3 Schl. 6 d. inför-

införfel, med ren behållen öfvervigt til 255,214 Liv. 13 Schl. 8 d. År 1754 hade Sverige 50° dels tunnor Gulls mera utförfel än England den tiden med Naturens och Konstens förenade krafter förmådde upbringa. (f)

Denna Slögdernes förundrans värda nytta och kraftiga medvärkan på alla andra Näringar, har i senare tider uphögt dem til det värde, at man inrymt dem högfåtet framför de andre allmänne Närings fången, ja man har gådt så långt, at man trodt Rikens och Samhällets flor och trefnad i Näringar, Rikedom samt vålmåga endast igenom dem kunna främjas. *Hollands* exempel tyckes jämvål, i första påseendet bestyrka, at der intet fattas, hvad til nödtorft och öfverflöd fordras, ånskjönt Landtskötsefn derstädes ej kan förskaffa födan åt en tionde del af hela Landets invånare: men vid närmare granskning lårer man dock finna, at denna Republique i des nu varande belågenhet icke kan anses som et mönster, eller för något påliteligt och värdigt efterdömmen af et Samhälle, som sielf är ågare af sin trefnad och vålmåga: Denna Republikens rikedom och vålmåga må vara så stor hon någonsin vill, så är den likvål icke sielfständig, (at jag så må säga) utan beror på lyckliga händelser, på andra Nationers smak, vånskap, eller ock blindhet at taga af des Inbyggare, hvad de kunde förskaffa sig sielfva. Andra folkslag kunde undgå, at hämta varor ifrån Holländarne; ty de hafva inga som åro Landets egna: men ej kunna desse begå sig, utan at hämta spannemål, lin, hampa, järn, bråder, med hundrade perfedlar ur främmande länder. Krig, misfvåxt, eller fundare hushålls tankar hos andra Nationer kunna en gång tvinga Holländarne, at antingen svälta ihjäl eller ock flytta ur landet (g). At Stads-och Landtmanna Näringarne böra jämt följas åt uti tilvåxt och förkofran; är altå en afgjord sanning, om de annars bågge skola hinna

hinna til vältrefnad och Samhället anses för lyckligt. Med tillämpning på Sverige yttrar sig Herr Commerce-Rådet *Job. Fred. Kryger* makalöst väl hårom, då Han uti 2 delen af sina *Tankar vid lediga Stunder* pag. 182 sålunda säger: "Denne grundsatsen torde hos oss ej blifvit behörigen i akt tagen, vid de anstalter, som tid" efter annan åro gjorde til förbättring af Stådernas rö-
reller, genom handel och handaslögder; ty författnin-
gar til Landsbygdens uppodling hafva dervid blifvit"
bortglömde. Det är likväl troligt, at om samma Pa-
triotiska omsorg, hvilken med så mycken drift befor-
drat Fabriquerens tilväxt, tillika varit lyslofatt med nyt-
tiga anstalter til Landtbrukets upkomst; så skulle ej al-
lenast Fabriquerne sielfve med andra Stads nåringar,
derigenom verkligen hunnit til mera styrka, utan ock"
hela vår allmänna hushåldning redan haft et behagli-
gare utseende. Hade för trettio år sedan, under det"
samma, Fabriquerne uphjelptes genom lagar och upmun-
tringar, jämväl kraftiga anstalter blifvit fogade och med"
eftertryck under hela den tiden verkstälde, til storskifts"
delning, hemmans klyfning, nybyggens, flere torps och"
backstufvors inrättning; hade friheter och förmåner"
lockat folket på landet til flere hjonelags byggande,
och alt hinderligt tvång blifvit afskaffadt; hade manspil-
lan blifvit, uti alla landsorter, på alt möjeligt sätt,
förekommen; och hade de svårigheter, som hårtills för-
mått folket, at hopetals flytta utrikes, blifvit undan-
rögde; ho kan tvifla derpå, at icke både Städer och"
Landsbygd då skulle redan hunnit til långt större väl-
måga? Och om icke dessa til Landtbrukets bättring och"
folcknummerns ökning oundgängelige medel blifva hå-
danester, til alla delar vidtagne, så kan man vara vils"
derpå, at Fabriquerne ej kunna bestå i längden, så"
framt de icke altid skola skötas som växterne i et drif-"

”hus: ja at Städernas näringar skola småningom aftaga,
 ”i samma mon, som Landtbruket ån mera förvärras, hvil-
 ”ket senare blifver en naturlig påfölgd, om inga krafti-
 ”ga botemedel komma emellan.

(a) Herr Ekströms Præsidii Tal i Kongl. Vett. Acad. år 1750. om
Skärn förädlingens nytta &c. pag. 10.

(b) Herc Gerh. Meijers Præsidii Tal om *Svenska Metall arbetets*
förkofring år 1747 pag. 20.

(c) *Samtal emellan en Landt. och en Fabriques idk. angående*
Svenska Fabriq. pag. 12.

(d) *Samma Patriotiska hushålls skrift* pag. 54.

(e) Herr Salanders Præsidii Tal år 1754 *Om Slögder* pag. 15.

(f) Herr Com. Rådet *Joh. Fred. Krygers Tankar vid lediga*
stunder 2 del. pag. 169.

§. 8.

Sedan vi uti de föregående §. §. visat förbindelsen
 emellan Landtbruk, Bergsbruk och Slögder, skole vi uti
 denna §, med några ord, åfven föreställa det ouplöseliga
 samband, som är och bör vara uti et Borgeligt Samhäl-
 le emellan desse trenne ofvannämde Närings fången, och
 det fierde, som är

Handelen.

hvarvid med skål åfven förenas *Sjöfarten* och *Hafs-*
Fiskerierne.

Det är en bekant sak, at den Stat är rik, som kan
 utskieppa de flesta egna producter, utan at åndock lida
 någon brist, och at den Stat deremot, som emottager
 flera främmande varor, ån han sielf kan utföra, blifver
 oförmärkt sine grannars skuldnår. När han alla år ut-
 för mindre, så blifver han alt fattigare och fattigare,
 och får til slut ingen ting af dem tillbaka. På det icke
 Staten således må råka uti fattigdom, och utlåningens
 importer ej öfverstiga des egna exporter, så måste den
 samma beflita sig om at, åga en behörig varumängd in-

nom

nom sig sielf både til nödortst och öfverflöd. Denna varumängd kommer ingalunda af sig sielf, utan måste genom kloka medel och utvägar anskaffas. Inga bättre och villare medel lära kunna gifvas, än at förvärfva sig det genom blomstrande Jordbruk, indrågtiga Bergverk och riktande Slögder: men huru skola dessa Näringar och Inrättningar kunna svara emot ändamålet, då de nödgas sakna det, som utgör själen och förnämsta drifflådern, jag menar, en god och qvick affättning. Affättningen är ju den, som upväcker idogheten, som förmår alla Närings- idkare, at besfita sig om at lämna de bästa varor för bästa pris, och detta i det fortaste som är möjligit, och som således framlockar öfverflöd på alla varor. Hvad är affättning annat, än Handel, den må beskrifvas huru man vil. Antingen den då må anses för en förening emellan flere människor at igenom varubyte förskaffa sig andras ägendom, och föryttra den sedermera åt andra, eller om man med en *Melon* säger, Handelen bestå i *l'Change du superflu pour le necessaire; i bortbyte af det öfverflödiga för det nödvändiga;* Handelen är således alltid den, som upmuntrar och uplifvar alla Näringar (*a*). At nogare blifva öfvertygad om detta, så låtom oss allenast kasta några ögnablick på hvart och et af de allmänna Näringssängen. Af Landtbruket få vi icke allenast det, som tjänar til kläder och föda, utan ock åtskillige rå ämnen, som kunna användas til många andra behof, som antingen vår nytta, eller vårt nöje fordra. Ju flitigare Landtmannen är at hopsamla dessa rå ämnen, och ju tillräckeligare myckenhet han kan lämna Stadtmannen deraf; desto skyndsammare och rikare är hans betalning derföre; Ju större betalning och ju mera penningar han får för sin vara; desto förmögnare blir han, och desto större lust får han at öka sina inkomster, dels til mera beqvämighet

och vällesnad än förut, dels til at gömma något til sina efterkommandes understöd och behof. Genom hans tiltagande arbete och derpå följande vinst, blir han mer omtänt at uptaga och uprödja all den ödesmark som kan förbättras: på sådant sätt blir han dag från dag rikare, och tillika för Staten nyttigare. Enda orsaken dertil är den, at Stadsmannen skyndar sig at emottaga hans varor, och sedan förädla och utskappa dem; vore icke denna handel eller affättning, hvilken liksom påskyndar honom, så skulle han säkerligen ingalunda vara så flitig och arbetsam. Han plögde, sådde och såmlade då intet mer, än som knappast kunde vara tillräckeligt för hans eget och des barns närvarande uppehälle; all tåflan, all idoghet, skulle hos honom utflockna, hvarigenom fattigdom och elände smänningom blefve des lott. Jorden, som förut då han var flitig, och hade afgang på sina varor, gaf i ymnighet honom sina frugter, skulle då blifva njugg och sparsam, och han innan kort öfvergifva en handtering, som ej kunde föda honom; Ja han skulle utmanas at söka sin utkomst i främmande land. Huru stor och anfenlig Statens förlust därigenom måste blifva, det faller hvar och en lätt i ögonen.

På Bergsmannen och Slögde idkaren kan man lämpa allt det samma som om Landtmannen blifvit sagt. Hvad är det, som förmår Bergskarlen at lika som en slafarbete uti Jordens djupaste gömmor, där han föga eller nästan aldrig ser solens ljus, om icke hopp, at den Herren, som städtl honom, skal väl och rikeligen betala hans arbete? Hvad är som förmår Bruks-ågaren at anlägga dyra verk, och at betala många arbetare om icke hopp, at med fördel igen få aflätta sina tilverkningar til Handelsmannen. (b). Men uphörer Handelen, afstannar därmed ock tillika deras idoghet och arbetsamhet, och deras hopp förlorar sig i en utsligt af fattigdom, uselhet och elände.

Men,

Men, den vårkan Handelen åger at genom en vig och skyndsam aflättning gifva de andra allmänna Näringsfången lif och drift, blir ån mångfalt tydeligare, då dermed åfven förenas kraften, styrkan och medverkan af Hafs-fiskerierne, Skeppsbyggerierne och Sjöfarten, hvilka åro at råka ibland de måst riktande Stadsmanna Näringar. *Hafs-Fiskerierne* utgöra i alla Samhållen et mycket betydande Näringsfång. De skaffa föda af flere slag. De rikta och underhålla många tusende händer (c). Landtman, Slögde idkaren och Köpman få alla sin såkra utkomst af dem; ja Bergsmannen blifver icke eller lottlös uti vinst och inkomst. Til dessa Fiskeriers idkande, fordras nödvändigt välbygda fartyg, samt at de åro försedde med godt tackel och tyg, sålom segel, tågverk, linor m. m.; starka Nåt, Tunnor, hvaruti fisken må läggas, samt föda och victualier för Sjöfolket, som brukas dertil; Til at anskaffa och förfärdiga alt detta, fåttas de fleste Närings-idkare uti rörelse; plankor och bråder til fartygen lämna Landtmannen til Skeppsbyggaren i Staden; deras uptackling, som nys nåmdes, kommer Landtmannen åfven til vinst; segelen och tågen göras ju af lin och hampa, ju högre han kan drifva desse tvånne högstnödiga växters skötsel; desto mera åmne har han at aflämna til Buldans väfvaren och Repslagaren i Staden at upslögda, hvarefter de lämnas til Köpmannen, hvilken belönar bägges flit och idoghet. Aflättning på allehanda slags matvaror såsom spannemål; kött, flåsk m. m. utgjör dock härvid förnämsta delen af Landtmannens vinst på detta Näringsfång. Bergsmannens och Slögde-idkarens förtjenst är härvid ej ringa, ehuru dock icke så stor som Landtmannens, i synnerhet om det Landet der Fiskerierne idkas, har innom sig sielf de nu upräknade rå-åmnen och matvaror. Slögde-idkarens förtjenst består åter måstadel, som sagt är,

uti förådlandet af de rudimaterier, som Landtman lämnar til fiskeriernes drifvande, och Bergsmannens nästan blott uti aflättning på det järn, som kan fordras til fartygens utredande och några instrumenters behof. Vi hafve redan sett, huru Buldans väfvare, Repslagare och Tunnbindare syffelsättas, der Fiskerierne idkas. Vil man lägga härtil Timmerkarlar, Snickare, Smeder, Målare, Glasmästare och en mängd andra slags Handtverkare, hvilka vid Sill-Buysernes utredande äro nödige, så röjer sig ännu mera Fiskeriernes värkan på Slögderne. Köpmannen utrustar fartygen som behöfvas, går i förskott för alla omkostningar, och lagar at alt kommer i sin fulla gång. Sedan fångsten är för rättad och fartygen hemkommit, försäljer han en del innom riket och låtes härigenom i stånd at återbetala Landtmån, Bergsmån och Slögde-idkarne, hvad han af dem, til Fartygens i stånd lättande, lånt, dels utskeppar han något deraf til främmande Nationer, hvaremot han återbekommer och införer andra varor dem hans landsmån förut och innon Landet icke äga, men hvilka de likväl nödvändigt behöfva. Til ännu närmare uplysande af Fiskeriernas värkan på de andre Näringsfängen, vil man anföra några ord ur en berättelse om Saltfjö-Fiskerierne i Sverige som finnes införd i Svenska Mercurius för år 1756, Febr. månad. Sedan der genom klara och tydeliga uträkningar är bevist, "at Rikets nationella avance genom Sill-Fiskerierne til år 1755 stigit til 4,596,510 D:r K:mt säger han vidare, härtil kommer en annan förmon, som är ej mindre fördelaktig för et rike, än inkomst af penningar; det är, at Rikes sjöfart derigenom märkeligen uplifvas, och et anseeligt antal Sjöfolk, som eljest i brist af arbete vore nödsakat at söka sin föda utomlands, så den samma här hemma, så väl genom transporten af Sillen til försälgnings orten, som genom
 sielfva

sielfva fiskandet, til hvilket et mångdubbelt större antal folk behöfvas. I anseende til de många smärre fartyg och båtar, som til fiskande i Bohuslänska Skärgården brukas, kan man ej uppe en noga förteckning på de fartyg, som brukas til sielfva fiskandet, utan endast meddela underrättelse om huru många fartyg kunna sysselsättas endast med transporten af förledit års Sill-fångst. Hela fångsten var 74791 tunnor. Här af drages för den Sill som consumeras i orten och transporterats landvägen 20,000 tr. altså står kvar 54,791 tr. Til dessas transporterande behöfs 137 fartyg, när man tar det medium at fartyget bör vara af 400 tunns drågtighet. Hvert sådant fartyg kan ej föras utan med 6 man i det minsta, som gör 822 förfarna siömån. Den tiden på året, då dessa fartyg ej sysselsättas med transporten af fisk, så hämta de tun-stäfver, hampa och dylikt, som behöfs, och hämtas i synnerhet ifrån *Östergötbland*, *Småland* och *Blekingen*. Än en förmon af fiskerierna för riket och vår allmänna Handels-rörelse. Flere af våra Spanie-farare bringas i gång, genom en prompt affättning på deras hembringade salt, och kan man uträkna at til 74791 tr. Sill behöfs 18700 tunnor salt, hvilka utgöra last för 5 Spaniefarare af 200 låsters storlek. At förtiga den vinningen, som Tunnbindare, Nåtspinnare och alla de hafva som til et skepps utredande behöfva låna sina händer. Man finner t. e. på de orter, der i Bohuslänska Skärgården tilförene ej fants en enda Tunnbindare verkstad, at der nu sedan fiskerierne kommo i gång, äro 8 til 10 sådane. Men jag spar det bästa til slut. Det är ei nog, at vi bringat *Hollandaren* och *Skotten* til lägsta pris, som nästan är möjligt, utan det som mera är vi hafve utskieppat ansefliga partier Sill til alla de förnämste Tyfka, Preussiska och Lifländska hamnar vid Östersjön."

Hvad åter *Sjöfarten* angår, så affätter och kring-
 sprider

spridder den alt hvad Landtman sådt och skördat, alt
 hvad Bergsmannen upgråfvit ur jordens djupa gömmor,
 alt hvad Slögde-idkaren förådlat och tilvårkat. Den är
 så oumgångelig för Handelen, som blodet i människjans
 kropp. Den förskaffar et land öfverflöd på alla de va-
 ror, som ej växa eller kunna tilverkas uti des^s egen
 bygd. Til skeppens förfärdigande och uptackling må-
 ste användas nästan alla slags Slögde-idkare, hvilka at
 här upräkna vore onödigt, emedan vi redan anmärkt en
 stor del vid fiskeriernes art och beskaffenhet. Af hvad
 indrågtighet skeppsbyggerierne endast härvid äro för et
 Samhälle, och hvad drift de gifva en hop andra Närin-
 gar, derpå vil jag sluteligen anföra något af den lärda
 och Patriotiska Herr Commerce-Rådet *Rudenskölds* grun-
 deliga Tal. för Kongl. Vett. Acad. *om Skogarnes vård* p.
 5 och 6. Ingen Näringsrörelse kan förliknas med den
 som skogen, med en ganska måttelig årlig afgang, gif-
 ver en Nation genom skeppsbyggerier, hvilket någor-
 lunda kan dömmas af följande uträkning: *Ifrån år 1743*
til och med 1747, och således inom 4 år, voro til nyttjan-
de uti utrikes sjöfart 380 st. öfverlästige och 334 st. un-
derlästige fartyg bår i Riket blefne byggde. Med öfverlä-
stige förstås de, som hålla 50 läster eller derutöfver. De
förras lästetal tilsamman, stiger efter måtebrefven til 35299
läster, som gör efter et medium vid pass 93 läst. på hvart
och et fartyg. De senares lästetal utgjör 7339 och således
22 l. på hvart fartyg. Sjelfva skräfvet med master och rundholts
til et af de förra kommer gemenligen vid värfven utan
nptackling at kosta 23500 Dal. S:mt, och til et af de se-
nare eller underlästige fartygen, i det minsta 2500 Dal.
S:mt, hvaraf för äfvanberörde stycketal af bägge slagen, blif-
ver en summa til inemot 10 millioner eller 9765000 Dal.
S:mt. Häraf kan i det aldrabögsta ej räknas bestå mera
än $\frac{1}{3}$ eller 3 millioner 255000 Dal. S:mt i rå-materien eller
trä-

trävirket, som til största delen är hämtadt ur våra egna skogar, ty utlänskt verke har til bändels skepp icke blifvit brukadt, utom vid et eller annat värf här i Stockholm, och det så sparsamt, at när jag, för desto större visshet skull, räknar medium af utlänskt inkommit verke, på hela 14 år, nemligen från och med 1732 til och med 1745 utgör det, efter ågarens angifvande, allenast 27390 Dal. S:mts värde årligen. Detta mätteliga Capital af 3255000 Dal. S:mt, vid hvars försälgning, Landtmannen har först och främst räknat sin arbets- och försle-lön, har sedermera gifvit blott åt Timmerkarlar de öfriga $\frac{2}{3}$ delarnes, eller 6 millioners 510000 Dal. S:mt förtjenst innom 4 år, samt tilfälle derhos för så stort antal af andra slags Handtverkare, såsom Repslagare, Segelsömmare, Blockmakare med åtskilliga flera, at nyttja en Näring, stigande til föga mindre Capital.

(a) Här vil jag anföra några ord utur Herr Mays nyttiga Bok, kallad *Einleitung in die Handlungs wissenschaft* 1 del pag. 187 och 188. "Die Handlung ist eine Beschäftigung, die unzahlbare Menge der Bewohner des Erdballs ernähret und bereichert. Durch sie unterstützt und ermuntert, bauet der Landman mehr feld an, als er zu seinem Unterhalt nöthig hat; der Manufakturist und Fabrikant verarbeitet für sie die rohen Materien, die ihm jener theils von seinem Feldbau, theils von seinem Heerden liefert; sie unterhält die großen Flotten, die daß Meer bedecken, und die von einem Ende der Erden nach dem andern segeln; sie machet die Menschen gesittet, entdeckt unbekante Gegenden, bauet unbewohnte Länder an, und breitet die Produänten derselben aus: sie ist die Quelle, und der anhaltende Zufluß, wodurch die Regenten ihre Schatzkammern füllen, auf sie gründet sich daß Ansehen, die Stärke und der Ruhm der Staaten und Völker, und kurz, ihr Flor oder ihr Untergang bestimmet daß Schickjal der größten Monarchien.

(b) Järnet är Sveriges förnämsta rikedom, vår tilverkning deraf tages för at vara 400,000 skepp, vårt eget årliga behof tages stiga ungefär til 60 à 70,000 skepp. (*) således kunna vi til utlänningen föryttra 320 à 330000 skepp. stångjern, hvilket, om det värderas til

E

et

(*) Svensk. Samlingarne 3 St. p. 28.

et medelpris å 100 Dal. K:mt Skepp, gör et värde af 32 å 33 millioner Dal. K:mt. Men huru skulle vi bekomma denna vinsten, så framit icke Handelen gafve oss anledning at afståta det åt utlänningen? Lika så är det med alla andra et Lands-varor och rå-ämnen, de blifva aldrig fullkommeligen nyttiga, om icke Handelen upmuntrar dem: kanske ock at vi skulle slippa köpa för så stora summor Spannemål utifrån, om Handelen med denna varan hos oss blefve upmuntrad til utförsel, såsom utrikes sker. Englands exempel borde upmuntra oss. Det gifver ärligen i utskennings-premier för Spannemål v. p. 20000 P. S. för at återbekomma 500000, hvilka eljest aldrig kunde vinnas, och bör det någån märkas, at i de åren, då gratifications-summan och följaktligen exporterna af såd varit störst, har priset på Spannemålen varit mycket lägre, än vanligt. Se *J. Nickols Remarques sur les avantages & les des avantages de la Gr. Bretagne*. Samt Commerce-Radet *Krygers* år 1769 utgifne skrift kallad *Landtbrukets hjälp genom en fri Spannmåls-handel*.

(b) Herr *Busching* uti sin *Geographie* 4 del. pag. 10 fatter antalet af de hushåll, som sysselsätta sig med Sill-fiskerierne i Holland, til 20000. samt säger vidare pag. 11. at churu vinsten af Sill-fisket af en del tages ganska olika, tror man likväl, at de som utrusta Sill-Buyserne skola, i de år då fångsten är lycklig, och sedan alla omkostningar äro afdragne, ärligen vinna öfver 2 millioner Holländska Gylen.

Af alt hvad nu således är sagt, kan man draga följande

Slutsatser.

1. Emellan Näringsfången uti Borgeliga Samhållen, är et någån Samband, och värka de altid på hvarandra, så at det ena Näringsfånget, utan det andras biträde, icke kan uphjelpas til någån merkelig och beständig högd.

2. Det går således icke an, at först börja med Åkerbruket, och sedan med Slögder, än mindre, at updrifva Slögder, utan Landtskötsel, Bergvark och Handel; De böra alla gemenfamt på en gång lättas i gång och ömt vårdas, om Samhällets sanna trefnad och välmåga skal kunna främjas.

3. Den kraft och medvärkan de allmänne Näringsfången utöfva på hvarandra, styres och ledes af skick och ordning til detta ändamål. Landtsköttsel och Bergverkshandteringen samla och frambringa Naturens rika håfvor, Slögderne förådla dem, Handelen utsprider dem til nödiga behof och öfverflöd.

4. Ju närmare desse allmänne Näringsfången med hvarandra sammanfogas; desto mera nytta röjer sig af deras medvärkan på hvarandra. Det är ej altå nog, at Jordbruk, Bergverk, Slögder och Handel i et Samhälle, i allmänhet tillika upmuntras och vårdas. Skal en så vårdig författning leda til snar och betydande nytta, så bör ock vid Bergverk, Bergstäder vara til hands, hvilka snart utan kostsamma transporter, til aflågsnare orter, förådla dels afkomster: det fordras Kåpingar och Ufståder, inråttade med Slögder, efter hvarje landsort särskilta tilgång på rå-åmnen, ifrån hvilka både rå och förådlade varor kunna samlas i Stapel-Ståderne, til at gifva In-och Utrikes Handelen en Naturlig gång, en snar och liflig rörelse, samt at således i behårig ordning altid et noga Samband underhålles emellan Landtskötsele, Bergverken, Slögderne och Handlen.

5. Ehuru en Stat, igenom vål inråttade Slögder och en vidstråkt Handel, som samlar och tilförer i ymnighet rå-åmnen ifrån fråmmande lånder, kan både genom deras förådling och affalu, vinna mycken förmågenhet; så år och blifver för hvarje Stat dock altid den förmon störst och såkraft, som vinnes genom egna rå-åmnens förådling, och de på dem inråttade Slögdeyrken; Slögder, som grunda sig på Utlånska rå-åmnen, böra derföre ej försummas, både för det Samband, som år emellan Slögder i gemen, samt för den stora vinst som deras förådling åftadkommer, men inhåmska Slögder, som
 syllo-

systofättas med et Lands egna rå-ämnnens förädling, för-
tjena dock alltid måsta åtankan.

6. Den Stat hvilken af Naturen är begåfvad med
förmoner, til en lönande Landtkötsel, har indrågtiga
Bergverk, och tilgång på de nödigaste Metaller, och är
försedd med belägenhet til en vig sjöfart, kan och
bör alltid blifva förmögnare, mera välmående och tal-
rikare på folk, när flit, arbetfämhet och Borgeliga dyg-
der följa med, ån en Stat, som endast har tilfälle at
bygga och upbringa sin trefnad och välmåga
på Slögder och Handel.

Conjuncta Valent.

